

SIGNALLINAN

NR 10 / OKTOBER
ISSN 1650-4690

OMSLAGSBILD:

Testdykare i aktiv tjänst på 60- eller 70-talet. Fotot är taget under ett medicinskt experiment i dyktanken. Bild inskickad av Bengt Börjesson, som också tagit bilden under ett film- och videoupdrag.

Styrelsen

Ordförande	Hans Örnhagen	08-500 312 24	070-927 70 26
V Ordförande	Steven Eriksson	08-731 93 73	070-374 39 51
Kassör/ klubbmästare	Lars Gustafsson	08-97 11 77	070-595 05 36
Sekreterare	Lennart Kattel	08-84 48 62	070-799 78 39
Ledamot	Thomas Brzokoupil	08-530 368 67	070-958 41 31
Ledamot	Erick Hakulinen	08-644 53 19	070-659 31 77
Ledamot	Robert Hjalte	08-643 50 36	0708-19 73 51
Ledamot	Jaan Joandi	08-744 49 44	070-229 29 60

SDHF Svensk Dykerihistorisk Förening

Medlemsavgift 100 kr per år insättes på

pg 4400251-7

INNEHÅLL

- 3 **LEDARE**
- 4 **MEDLEMSKÄT**
- 5 **REDAKTÖREN HAR ORDET**
- 6 **NOTISER**
- 8 **HANS HASS**
- 10 **UTDRAG UR BOKEN "MITT LIV SOM DYKARE"**
- 14 **KUNGSHOLMENS VATTENDYKARE**
- 18 **ÅRSMÖTES PROTOKOLL/AKTIVITETER**
- 19 **RUNA: BÖRJE JANSSON**
- 26 **BOKRECENSION: SUBAQUA**

SJÖHISTORISKA MUSEET

ÖPPET DAGLIGEN KL 10-17

Telefon/fax: 08/ 519 549 00, fax 08/ 519 549 49.
Informationstelefonsvare: 08- 519 549 70

www.sshm.se/sjohistoriska

DYKARLEDAREN

- sommaren 2002

Sommaren har varit och farit och promenadfolket på Djurgården har ökat i takt med antalet soltimmar. Det är med tillfredsställelse som vi nu konstaterar att beslutet att ordna med månadsansvariga för öppethållande fungerat och vi har nu en beredskap att möta antalet potentiella besökare som finns bland dem som promenerar förbi Dyktankhuset.

MÅNADSANSVARIG

Månadsansvarig för mars var Steven Eriksson och för april Robert Hjälte. Maj månad fixade jag bemanning för. Juni var Claes Lindemarks månad, under vilken han och hustru Kerstin tog hand om nästan alla helger. Vår sekreterare Lennart Kattel ansvarade för juli och sedan är det upp till föreningens medlemmar att hjälpa till med resten av året. Vi behöver månadsansvariga. Hör gärna av er till mig Jag har lovat att hålla ett register över vilka som har öppet och de som är månadsansvariga. Tel nr 0709-277026 dagtid om ni inte kan ringa kvällstid 08- 50031224, vilket jag föredrar.

NY REDAKTION

Som ni kan läsa på annat ställe i detta nummer är vår ekonomi god, men vi behöver lite mer pengar för att röra oss med, framför allt för vår tidning, nu när vi fått en ny redaktör. Informationen att vi har en ny redaktör för Signallinan är den bästa nyheten jag har att framföra i denna ledare. Vår nya redaktör är sedan länge välkänd för alla som är intresserade av dykeri. Det är med stora förväntningar som jag välkomnar Millis Keegan, känd från tidningen DYK, till frivilligarbete som redaktör för Signallinan. Känner jag Millis rätt så har hon konstruktiva ideer som kan lyfta vårt medlemsblad till något som kanske kan vara av intresse för en vidare läsekrets. Jag vill inte föregripa redaktörens arbete utan nöjer mig med att hälsa Millis välkommen som redaktör och medarbetare i SDHF.

SKEPPSHOLMSDAGARNA

Stockholms 750 års jubileum gick av stapeln i juni och vi höll öppet för allmänheten under tiden. Skeppsholmsdagarna i September var också ett event som vi deltog i. Hans Kalla höll i aktiviteterna.

NYTT FUNDAMENT

Tryckkammaren som ligger utanför entrén skall få ett fundament och genom en slump har vi fått en möjlighet att göra något intressant av räddningsklockan. Med mer aktiviteter utanför Dyktankhuset kan vi locka fler besökare.

HEMSIDAN

Även hemsidan utvecklas och det skelett som Robert Hjälte byggt skall nu fyllas av innehåll. När öppethållandet nu förhoppningsvis kan schemaläggas kan vi också få hjälp att annonsera av Sjöhistoriska museet, vilket kan öka antalet besökare. På tal om detta så titta på kartan över Djurgården i telefonkatalogens Gula sidor. Här finns nu fr.o.m. katalogen 2002 Dyktankhuset inritat, vilket gör det enkelt att beskriva vägen för besökare.

Hans Örnham

VÄLKOMMEN TILL ARBETSKVÄLLARNA
I DYKTANKHUSET, TREDJE TISDAGEN
I VARJE MÅNAD KL 18.30

ENKÄT

Vissa regler måste vi hålla oss till. Tidningen kommer ut bara två gånger per år och vi har ett begränsat antal sidor att leka med. Därför måste jag be er om att bara kryssa i tre alternativ, det vill säga det ni värdesätter mest om att läsa i tidningen. Det är ju ändå i första hand Er medlemstidning. Från resultatet kommer jag att sätta ihop en blandning av innehåll som förhoppningsvis kommer att intressera Er. Resultatet kommer att redovisas anonymt, men jag vill ha ert namn och adress för ordningens skull.

-
- Jag vill veta mer om gammal dykutrustning , tekniken och under vilka perioder de användes, med mer.
  - Jag vill ha fler personporträtt av svenska dykare från "förr i tiden".
  - Jag vill ha fler personporträtt av utländska dykare från "förr i tiden".
  - Jag vill ha fler personporträtt av både svenska och utländska dykare från "förr i tiden".
  - Jag vill veta mer om svenska historiska dykprojekt genom tiderna i Sverige.
  - Jag vill veta mer om utländska historiska dykprojekt genom tiderna i övriga världen.
  - Jag vill veta mer om både svenska och utländska historiska dykprojekt genom tiderna
  - Jag vill läsa mer om arbetsdykningens historia.
  - Jag vill läsa mer om sportdykarens historia.

Jag har följande förslag på en/flera artiklar:

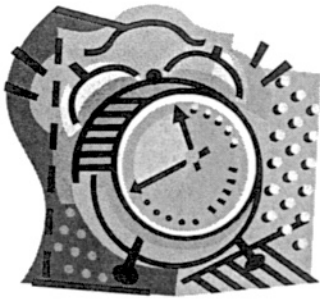
NAMN: .....

ADRESS: .....

TELEFONNUMMER/E-POST: .....

SKICKA IN ENKÄTEN TILL:

SIGNALLINAN, C/O MILLIS KEEGAN, ANNEBERG SVÄGEN 17, 137 38 VÄSTERHANINGE

TIDEN GÅR.....
det är dags att betala
medlemsavgiften om
du inte gjort det ännu.
Stöd den dykerihisto-
riska föreningen med
din avgift.

”

När
övergår
gammal
skit till
att bli
antika
prylar?

”

MUGGAR MED VÅR LOGO FANEHJELMDYKAREN

Vi har tagit fram ett antal glasmuggar
med graverade Fanehjelm dykare.
Kom till Dyktankhuset och provdrick
och tyck till. Är det något vi skall skaff-
fa fler av? Vad tycker du?

VAD HÄNDER I VÄRLDEN...

EGET HUS I DANMARK

Glädjen är stor bland medlemmarna i det dykerihisto-
riska sällskapet i vårt grannland Danmark. De har änt-
ligen efter många år fått tillgång till egna lokaler, i det
gamla sjukhuset i Ebeltoft. Man kan nu plocka in sin
samling av dykutrustning och annat dykerihistoriskt
material under ett och samma tak. Hittills har det varit
utmaganiserat både här och där.

KONFERENS I DAGARNA TRE, USA

The Historica Diving Society i USA firade i år 10-årsju-
bileum i dagarna tre. 18-20 oktober öppnade de sina
dörrar i Santa Barbara för en internationell föreställ-
ning. Både utställning och intressanta föreläsningar

stod på programmet. Speciellt inbjudna var Dr Alexander Sledkov, ordförande i det ryska dykerihistoriska sällskapet, som enligt programmet ska föreläsa om rysk djupdykning och dess utveckling under det senaste århundradet. Från Italien DHS kommer Giancarlo Bartolli som föreläste om Roberto Galeazzi's "mixed gas demand" hjälm. Även Australien fanns representerad bland talarna, Bob Ramsay ska tala om utveckling och prov med Cliffords dubbel hjälm.

Plats: Santa Barbara i USA.

LOPPMARKNAD I AUSTRALIEN

Dykerihistoriska sällskapet i Australien avslutade sommaren med en Marknad i två dagar för allmänhetendär man bland annat visade upp sitt Museum samt bjöd på en dykshow i pool. Roligast ändå kanske loppisen var, "Köp byt och sälj" var mottot där medlemmarna erbjöds möjlighet att rensa och förnya sina samlingar och åskådarna en chans att tinvestera i både gammal och ny dykutrustning och spännande böcker.

I KOPPARHJÄLM BLAND HAJAR, SYDAFRIKA

I Cape Town, på "Two Oceans Aquarium" får vem som hjälst med ett open Water certifikat möjlighet att dyka med hajar, kompett utrustad i tungdykarutrustning. Dykaren sänks ner på en plattform till hajar och rockor och kan därifrån vandra ut i den enorma vattentanken och beblanda sig med havets inneväanare på ett lite annorlunda sätt, ialla fall mellan april-november. . Boka i god tid innan. Priset är 650 sydafrikanska mynt och för det får du 20 minuter i vattnet. Surfa in på Sydafrikas dykerihistoriska förenings hemsida för mer information. www.soceanics.co.za

NY REDAKTÖR för SIGNALLINAN

Hej

Marie-Louise Keegan heter jag. Nu tar jag över redaktörsjobbet med Signallinan. Många dykare känner mig under namnet Millis, eftersom jag under 14 år arbetat med tidningen DYK. Jag slutade min anställning där i augusti 2001 för att fullfölja den där drömmen de flesta redaktörer har, att skriva på en roman. Fråga mig inte hur det går. Jag kallar mig numera opublicerad författare varje gång jag måste fylla i en yrkesruta i något formulär. Jag har inte speciellt bråttom, projektet att färdigställa min bok ligger några år framåt i tiden. Under tiden har jag faktiskt börjat sakna att arbeta på en redaktion. Att arbeta med Signallinan verkar vara både utmanande och spännande och något som jag känner att jag skulle kunna lägga ner en del tid på.

Men det är långt till de förändringar som Hans pratar om i sin ledare. Jag kommer att tala med styrelsen om Signallinans framtid nu i höst, då ska vi dra upp riktlinjer för vad vi vill uppnå med detta blad.

Tanken finns att producera en tidning som kan säljas i museibutikerna, kanske till och med i fyrfärg. Inför det mötet vill jag veta om det är någon av Er medlemmar som har några tankar och idéer om det. Är det något ni tycker saknas i Signallinan, vad har varit bra respektive dåligt. Artikelförslag tas också emot med tacksamhet.

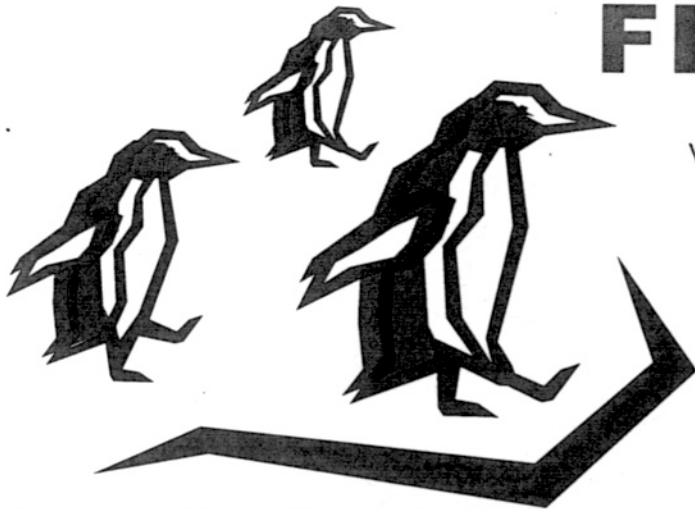
Bland de som tar sig tid att besvara nedanstående enkät lottar vi ut en prenumeration på tidningen DYK. Helst ser jag att ni skickar mig ert svar över internet, men snigelpost går bra också. All kontakt info till mig finns i redaktionsrutan nedan.

Millis Keegan

Foto: MatsNordström/Mattes Foto

Signallinans Redaktion
c/o Millis Keegan
Annebergsvägen 17, 137 38 Västerhaninge
08-500 298 01
e-post marielouise.keegan@telia.com

FILMAFTON

VÄLKOMMEN DEN 16/11 PÅ FILMVISNING.

PLATS: DYKTANKHUSET.

TID: KL 1700.

TA MED NÅGRA VÄNNER, ALLA ÄR
VÄLKOMNA. KOSTAR 50 KR FÖR ICKE
MEDLEMMAR, FRITT
FÖR MEDLEMMAR.

ANMÄLAN TILL KLUBBMÄSTAREN

Det officiella välkommandet som samarbets-
partner med The Historical Diving Society.

THE HISTORICAL DIVING SOCIETY

Registered Charity No 1054184
Web: www.thehds.com

President:
Surgeon Vice Admiral Sir John Rawlins, KBE, FRCP, FRAeS

From the Chairman:
Dr John Bevan, 21 Roland Way, South Kensington, London, SW7 3RF, United Kingdom
Tel: +44 (0)20 7373 3089 • Fax: +44 (0)20 7373 7340 • Mob: +44 (0)7802 785050 • E-mail: submex@dfiron.co.uk

Dr Hans Ornhagen
Ilavrestigen 15
SH-137 55 Tungelsta
SWEDEN

Dear Hans,

16 September 2002

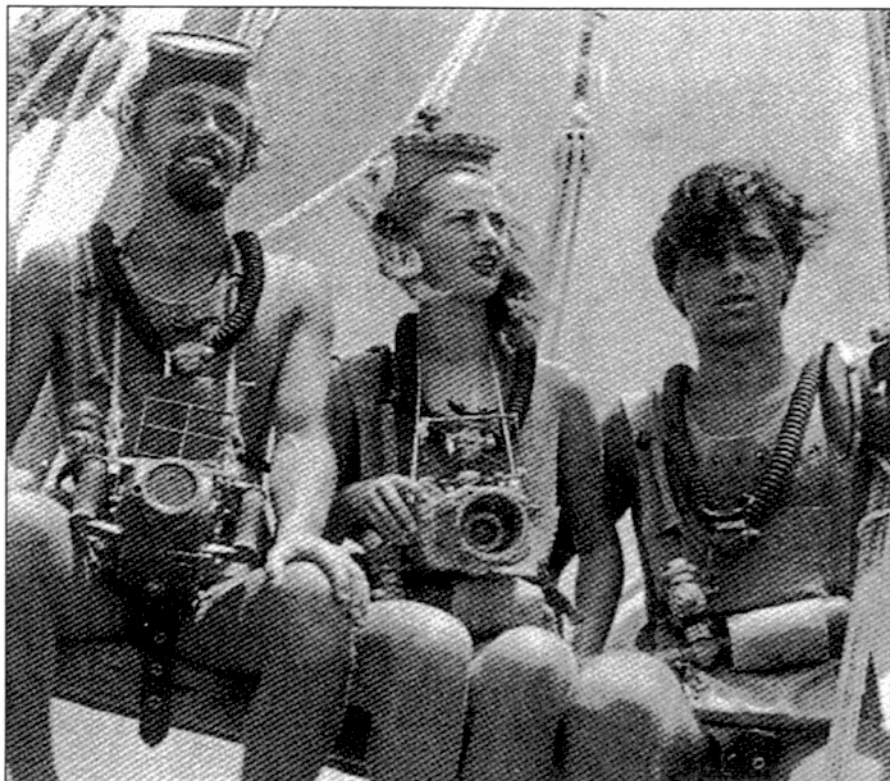
Affiliation HDS - Swedish Historical Diving Society

Thank you for sending the signed forms. I enclose one copy as you have requested.

Again I must apologise for the delay in my reply due to pressure of work. I look forward to an enjoyable and productive relationship between our respective societies.

Best wishes,

John Bevan
Chairman

HANS HASS BÖCKER OCH FILMER HAR INSPIRERAT OCH HAFT EN PÅVERKAN PÅ MÅNGA FILMMAKARE IDAG. HÄR MED FRU LOTTE PÅ EN SEGELBÅT I RÖDA HAVET.

Sportdykningens frontfigur, Hans Hass

HANS HASS VAR DEN FÖRSTE PERSON SOM DÖK MED FENOR, CYKLOP OCH SJÄLVFÖRSÖRJ D ANDNINGSAPPARAT. STRAX EFTER UTVECKLADE JACQUES YVES COUSTEAU OCH EMIL GAGNAN AQUALUNGAN. EN NY ERA VAR FÖDD. SPORTDYKNINGEN VAR HÄR FÖR ATT STANNA.

Text: Millis Keegan, Foto: Hans Hass arkiv

Det var först efter andra världskriget som utforskningen av våra hav tog fart ordentligt. Tack vare dykutrustning och vattentäta hus för kameror fick marinbiologer och havsforskare unika chanser att studera det marina livet, dess arter och beteende, direkt i den egna miljön. Hans Hass var en av de första att förstå vilka möjligheter som nu öppnade sig. Redan 1937 mötte han undervattensvärlden för första gången. Han var arton år och på semester i södra Frankrike. Där fick smak för undervattensjakt. Föga anade han då att han skulle bli en pionjär och frontfigur för många dykare och undervattensfotografer över hela världen.

Första undervattensbilden

Ett år senare, då på en expedition i Jugoslavien, tog han sina första undervattensbilder. Han använde en kamera i ett egenhändigt byggt undervattenshus. Detta var också första gången han använde den nya uppfinningen fenor. Den erfarenheten gillade han skarpt, eftersom det lämnade händerna fria för kameran. 1938 var också det första år han provade dykutrustning. Efter att ha fridrykt med fenor och kamera i hand kändes det väldigt begränsande att vara bunden vid en dykarhjälm och att bara kunna gå runt på bott-

ten. Dessutom tyckte han att bubblorna störde det marina livet. Ändå kunde man inte bortse från det faktum att det fanns möjlighet att tillbringa längre tid i vattnet med en luftförsörd dykarhjälm. Det tog han fasta på och arrangerade en dykexpedition till Curaco och Bonaire i Karibien. Året var 1939, och tjuvningen att jaga med harpun hade avtagit till förmån för jakten med kameran och ett alltmer växande intresse för marinbiologi och zoologi. I och med kriget blev han kvar i Karibien längre än planerat. Han tog vara på tiden och gjorde sin första undervattensfilm.

Röda Havet

Flera dykexpeditioner planerades och genomfördes, efter andra världskriget dök och dokumenterade han Röda Havet, vilket på den tiden, långt före charterflygen och välutrustade dykcenter krävde rejäl planering. Han dök helt solo, med syrgas i en rebreatherapparat, för att fotografera och filma, långt innan sportdykning var ett begrepp i världen. Röda Havet var bara början, expeditioner till Karibien och Australien planerades in och Hans Hass fortsatte sin dokumentation av undervattensvärlden och

producerade en mängd böcker, som tjänade som en inspirationskälla för många äventyrslystna unga människor.

Simdykningen är född

1942 testade Hans Hass för första gången fenor tillsammans med en mobil och självförsörjd andningsapparat. Det skedde i medelhavets vackra turkosblå vatten i Greklands ö-värld. Plötsligt kunde man röra sig smidigt i vattnet och nå platser man tidigare inte kunnat komma åt. Andningsapparaten utarbetades tillsammans med Dräger i Tyskland. Basen var en syrgas rebreather kallad "Dräger-Gegenlunge" som man byggde om något för att passa en frisimmade dykare. Bland annat ersattes regulatort med det konstanta flödet med en demand ventil med länsknapp så att dykaren skulle klara av att reglera sin flytkraft. Andningslungan flyttades till ryggen för mer rörlighet. Man kallade det direktöversatt för "simdykning". Det fungerade fantastiskt och för oss sportdykare får man nog lov att kalla det en historisk händelse. Den finns dokumenterad i filmen "Menschen unter Haien".

Fördelar och nackdelar

Innan "Simdykar"tekniken kom använde marinbiologer och forskare sig av fångster från haven och studier av liv i upprättade akvarier. Alternativt kunde de modiga använda sig av tungdykarutrustning, luftförsörd från ytan. Det skapade begränsningar. Det här var öppningen inte bara för marinbiologer och havsforskare. Med denna lätta dykutrustning öppnade man upp en helt ny värld för alla upptäckare. Man blev mer rörlig under vattnet och kunde täcka större områden. Rätt avvägd kunde man också studera beteenden bättre. Att gå omkring med tunga blyskor rev upp silt och orsakade många gånger stora problem för undervattensforskare. Det fanns dock en del smolk i glädjebägaren. Att dyka med syrgas innebar stora risker, och man råkade ut för flera tillbud. Det stoppade inte Hass, som ansåg att det var värt riskerna för möjligheten att dokumentera under ytan. En rebreather gjorde det också möjligt för honom att kunna observera beteenden utan att bubblor störde undervattenslivet.

Forskning blev hans liv

1951 grundade Hans Hass sitt företag International Institut for Submarine Research (IISF). Med egna pengar skaffade han sig sitt forskarfartyg, "Xarifa". Det var början på många års forskarsör. Man arbetade mycket med att utveckla olika tekniska lösningar för att underlätta arbetet. Bland annat den första undervattenskameran med blix, "Hans Hass Rolleimarin", och tekniker att fotografera under vattnet. Han blev berömd över världen för sina böcker och undervattensfilmer och fick också fina bemärkelser för dem. Vid sin sida hade han sin fru, Lotte, som också figurerade som modell i många av hans produktioner. Hon hade stor del i hans framgångar.

Efter att ha tillbringat så mycket tid i vattnet och med egna ögon se vad som hänt med miljön över årtiondena blev en naturlig utveckling att Hans Hass började titta på vad som hänt med naturen och varför. Idag när han passerat åttio års strecket är han en ambassadör för havets innevånare och manar till försiktighet och omtanke vid all kontakt med undervattensvärlden vare sig det handlar om sportdykning eller prospektering av resurser i havet.

En imponerande personlighet

Det finns mycket att berätta om Hans Hass. Han är en imponerande man med mer än en historia att berätta. Bland annat har han publicerat en intressant teori, Energon Teorin, som handlar om livets mysterium och människans evolution, med utgångspunkt från varför vi existerar överhuvudtaget. Stora frågor med en teori som presenterar ett överraskande svar och en helt annan historia att berätta om en annan gång. Men är du intresserad kolla in hans hemsida www.hans-hass.de.

HANS HASS, EN PIONJÄR,
FÖDD I WIEN, 23 JANUARI 1919

BÖCKER:

- 1938 "Jagd unter Wasser mit Harpune und Kamera"
- 1941 "Unter Korallen und Haien"
- 1948 Menschen und Haie"
- 1951 "Manta, Teufel im Roten Meer"
- 1957 "Wir kommen aus dem Meer"
- 1961 "Expedition ins Unbekannte"
- 1968 "Wir Menschen"
- 1970 "Energon"
- 1971 "In unberührte Tiefen"
- 1977 "Der Hai. Legende eines Mörders"
- 1978 Die Schöpfung geht weiter"
- 1979 "Wie der Fisch zum Menschen wurde"
- 1980 "Im Roten Meer"
- 1987 "Naturphilosophische Schriften"
- 1990 "Der Hai im Management"
- 1994 "Die Hyperzeller"
- 1996 "Aus der Pionierzeit des Tauchens. In unberührte Tiefen"

NÅGRA PRISER OCH UTMÄRKELSER

- Vann en guldmedalj utnämnd av "Photographischen Gesellschaft", Wien
- Första pris för bästa dokumentär i Film Festivalen i Venedig 1951
- Filmen hette "Abenteuer im Roten Meer". (Äventyr i Röda Havet).
- 1959, filmpris för bästa dokumentärfilm i Los Angeles, "Unternehmen Xarifa" (Under Karibien)
- Vetenskapsmedalj, staden Linz i Österrike 1987.
- Utmärkelse från tyska sportdykarförbundet 1994
- Pris för "Dykerihistoriska förtjänster" utfärdad av Historical Diving Society i England 1994
- Reaching Out Award 1998 utfärdad av DEMA, dykbranschens organisation.

ATT JOBBA SOM DYKARE I BÖRJAN AV FÖRRA SEKLET

De första moderna yrkesdykarna hade det inte lätt. Begrepp som dyksäkerhet och bra arbetsförhållande var tämligen okända, men dagens normer har arbetats fram av de svårigheter dessa dykare erfarit genom åren. Författaren själv ansåg att han "tålde djupdykning" bättre än många andra, olycksaliga dykare och därför kunde han ta på sig svårare och djupare bärgningar utan att få dykarsjuka. Med dagens kunskaper om dykfysik ryser man stundtals över hur dykningarna genomfördes. Stora dykbolag, som exempelvis Neptunbolaget, utfärdade tidigt dykregler att följa, men för de mindre dykföretagen gällde normer efter eget huvud.

Boken ger inte bara en intressant inblick i en arbetsdykares tuffa liv, som läsare får man också historiska nedslag av det svenska samhället under några decennier i början av förra århundradet. Om smakprovet du läser här lockar till vidare läsning, ring eller maila redaktionen så kan vi ordna ett tillfälligt lån.

Mitt liv som dykare

Ernst Lagerström

Utdrag ur boken MITT LIV SOM DYKARE, utgiven av Arbetarnas Kulturhistoriska sällskap 1952

UNDER SOMMAREN 1922 bärgade vi den i Vättern sjunkna ångaren Per Brahe. Alla som läste tidningar torde komma ihåg detta, ty om det bärgningsarbetet gjordes en enastående sensation i tidningarna. Det skrevs till och med böcker därom. Jag fick två olika sända till mig. Jag vill ändå skriva lite om bärgningsarbetet, därför att jag åtog mig arbetet och både dykte och var med om tillriggningen.

Redan under vintern hade det kommit brev till mig från Hästholmen med förfrågan om jag ville åtaga mig dykningsarbetet vid Per Brahes bärgning och i så fall insända uppgift om mina löneanspråk. Som jag tidigare omtalat, gjorde jag dykarundersökning på Per Brahe strax efter olyckan hösten 1918, när dykare Gillström fick dykarsjukan och nära nog gått åt på kuppen. Jag hade på grund därav blivit känd i Hästholmen av dem, som efter ett misslyckat bärgningsförsök av en man vid namn Johansson hade bildat en andelsförening u.p.a. för fartygets bärgning. Det var tjugofem östgötar, som hade bildat denna förening. Dessa förmögna och präktiga män satsade till att börja med vardera 1000 kronor, men fick sedan satsa lika mycket till, innan båten var bärgad. Några av dem hade redan 1918 talat med mig och hade då förstått att jag stod ut med dykning på det djupet, på vilket Per Brahe låg. De visste också att jag varit dykare till sjöss vid bärgningsföretag och önskade därför att jag skulle åtaga mig uppdraget.

Som man vet hade Johanssons bärgningsföretag år 1921 helt misslyckats. Han gjorde fiasko på grund av dålig praktik och oförstånd. Först hade han antagit två dykare från Göteborg, som båda blev sjuka och måste intagas på sjukhus för behandling. Så kom en annan dykare från Norrtäljetrakten, en f.d. dykare hos Neptun. Han var ner endast en enda gång och for sedan iväg. Därefter kom en dykare från Stockholm, en spårvägsman, som

påstod sig ha lärt dykning vid flottan. Han var också ner endast en gång och så måste han dras upp och var då mycket illa därän. Johansson kunde själv inte dyka. Han hade inga händer, bara halva armar. Han hade sprängt bort sina händer, när han en gång skulle salutera kungafartyget Drott med en dynamitlunta som han höll i händerna när den smällde.

Johansson hörde sig slutligen för hos Kanalaktiebolaget på dess kontor i Stockholm om vem som hade gjort dykarundersökningen 1918, varvid kapten Hallberg rekommenderade mig. Jag arbetade vid tillfället i Norrköping. Från Johansson kom då till mig en anmodan att komma ner till Hästholmen, så att han kunde få resonera med mig. Jag for då dit över en söndag för att se på hans utrustning, och det var ju rena leksaker. När han begärde att jag skulle åtaga mig dykning för honom betäckade jag mig. Så var hans bärgningsförsök avslutat. Han hade picklat med sin larviga bärgningsutrustning hela sommaren, och då det redan var höst, var det för sent att ställa i ordning med en bättre utrustning. Johansson hade inte ens haft ett vinschspel utan hade gjort hål i en granbom och med spakar i dessa hål skulle bommen rullas runt och taljloparen rullas på. Taljorna var smäckra båttaljor att hissa livbåtar med. De två dykarna som var där först hade satt tersar av rälsbitar med en smäcker wirestropp in igenom båtens salongsventiler, där plåten endast är tre millimeter tjock. Detta skulle ha medfört att den tunna plåten hade repats upp som om den varit av papper, då Per Brahe vägde nittio ton och lasten ethundratjugo-fem ton eller tillsammans tvåhundra femton ton förutom fastsugningen i leran, som torde beräknas till minst tjugofem ton. Av allt kan man förstå att detta bärgningsföretag var dömt att misslyckas.

Den tidigare omtalade andelsföreningen skulle då överta och bekosta bärgningen av Per Brahe. På förfrågan från föreningen under vintern svarade jag att jag var villig att åtaga mig

dykningsarbetet samt att jag begärde en lön på sjuttiofem kronor per dag inklusive dykarapparat och dessutom kost och logi samt reskostnader. I svarsbrevet sade man att jag ansågs för dyr. Man hade annonserat i tidningarna och fått anbud som var mycket lägre. De hade till och med fått erbjudande från en person som var villig att utföra arbetet för endast kost och logi. De undrade därför om jag inte var villig att pruta på mina fordringar. Jag svarade att jag inte prutade någonting och uppmanade dem att antaga den som var billigast, särskilt den som var villig att dyka för kost och logi. Jag var inte så angelägen på jobbet, ty jag visste vad som hänt de dykare som varit på platsen förut. Jag var ju inte mer än människa jag heller, och vad som kan hända vid en dykning vet man ej i förväg. Det var på min egen risk jag skulle utföra arbetet. Och på det djupet var risken ganska stor.

Efter någon tid, det var frampå våren, kom telefon från Hästholmen med begäran att jag skulle komma ner för uppgörelse om bärgningen. Mitt svar var att om man bara gick med på mina fordringar så var saken klar och att jag kunde börja arbetet när som helst. Nå, de ville nu ovillkorligen att jag skulle resa dit. Daglön och resa skulle jag erhålla. När jag så på kvällen anlände stod alla de tjugofem medlemmarna i andelsföreningen samlade, så att jag fick ett väldigt stort mottagande med handslag och välkomsthälsningar. Det blev nu ett ivrigt resonering. Ordförande visade en packe brev med anbud, som alla var billigare än mitt. På min fråga, varför de inte tog något av dessa billiga anbud svarades, att man inte kände någon av anbudsgivarna, och att det nu var meningen att ta upp båten och inte bara hålla på och pickla som Johansson. De som jag hade att göra med vid uppgörelsen var godsägare och storbönder i Östergötland, ävensom en handlande och en byggmästare. Alla var de stabila och genompraktiga människor. Uppgörelsen med mig blev snart gjord och mina fordringar beviljades. Skriftligt kortkontakt uppgjordes också.

Min mening var att jag skulle vara ensam dykare där, men andelsföreningen ansåg att det för säkerhets skull skulle vara två. Och till kamrat skulle jag få utse vem jag ville, som jag ansåg lämplig. Jag föreslog då en dykare Bergmark och fordrade att han skulle få samma löneförhållanden som jag, om han ville vara med om arbetet. Det framhölls då, att Gillström och Bergmark sänt int anbud på sextio kronor per dag, inklusive dykarutrustning och att det var olämpligt att betala Bergmark mer per dag än han själv begärt. Det var ju riktigt resonerat men jag fordrade att vi skulle få lika avlöning, emedan de annars lätt kunde bli tråkigheter. Även detta beviljades och vi kom överens med handslag och god sämja. När jag sedan frågade Bergmark om han ville bli med och arbeta tillsammans med mig vid Per Brahes bärgning och sade att han skulle få femton kronor mer per dag än vad han hade begärt, blev han högst förvånad och undrade, hur jag kunnat få så bra uppgörelse, samt försäkrade att

han självklart ville delta i arbetet. När Gillström fick veta att jag åtagit mig bärgningen tillsammans med Bergmark, erbjöd han sig hos andelsföreningen att arbeta för fyrtiofem kronor per dag, fastän han visste att han inte tålde vid sådan djupvattensdykning.

BILD TAGEN UR SCG 1887-1947

*Dykare 1916.
Utrustningen har inte
genomgått några större
förändringar på snart
hundra år.*

verkligen erfordrades för detta ändamål. Jag hade därför många hårda duster med dem om den saken, men jag måste ju framhålla vad som behövdes.

Några dagar efter pingst började vi med bärgningsarbetet, sedan vi riggat till något så när. Men bommarna som taljorna hängde på måste sedermera förstärkas flera gånger. Den första dagen vi var ut till haveristen gick jag ned och satte fast en märkesprick i båtens förstäv och akter för att vi skulle kunna veta i vilken riktning båten låg. Under den första veckan tog Bergmark och jag brokarna under haveristen på de platser de enligt våra beräkningar skulle vara, en brok under förskeppet vid förkant av kommandobryggan och en under akterskeppet vid akterkant av bryggdäcket. Per Brahe låg omkring tre meter djupt nedsjunket i leran, varför det var ganska jobbigt att få akterbroken på sin plats där nere i leran. Brokarna surrade vi i båtens sidräck, så att de ej kunde skrida. Så var det klart för att koppla taljorna i brokarna. Bärgningsskutorna förtöjdes mitt över haveristen. Taljorna, som var tjuogoåtta meter långa firades ned. Vanligtvis kom taljeblocket fem, sex meter från broköglan för att kunna sammankoppla dem. Detta var våra största kraftprov och ensamma måste vi alltid uppe för att vila, medan den andra dykte. Vanligen kopplade vi en talja

Detta hans anbud gjordes självklart endast för att nedbringa mina lönefordringar. Han hade nämligen under vintern flera gånger varit hem till mig och frågat ut mig om vad jag begärde, om jag skulle åtaga mig bärgningen av Per Brahe. Och dumt nog hade jag talat om det för honom. Själv skulle han begära minst hundra per dag, enligt vad han sa till mig. Men han hade ingen glädje av sin intrig.

När jag var till Hästholmen fanns där ingen användbar bärgningsattiralj, varför det måste beställas block, spel för lyftningen, wires, schaklar, kättingar, stroppar, s.k. brokar m.m. Block och brokar beställdes vid Motala verkstad. Blocken till taljorna gjordes med sex skivor och byglar av tretums gods. Blocken var av stål och vägde vardera tvåhundra sextio kilo. Brokarna, två stycken, gjordes av stålwi-res, grova som en grov mansarm och var splitsade med öglor i var ända. De var garanterade för etthundratjugo tons brottbelastning. Wiren som löpte i blocken var trekvartstums, taranterad för arton tons brottbelastning. Genom denna utväxling med sexskiviga block blev det endast tio ton på taljölöparen, när det var sextio ton på taljan. Vi ansåg oss alltså på den säkra sidan beträffande taljor och brokar. Det tog sin tid att anskaffa vad som erfordrades och rigga allt i ordning. Och det tarvades starka och kraftiga don för att kunna lyfta cirka tvåhundratjufem ton. Men detta måste göras och även göras med handspel. Det var nog svårt för dem som skulle stå för kostnaderna att förstå vilken tyngd som skulle lyftas och vad som

under en dykningstörn. När vi så hade kopplat alla fyra blocken, d.v.s. alla fyra taljorna, måste snodden i taljorna redas ut och för att kunna göra detta måste vi belasta och ta ner en smäcker bom och placera den tvärs över haveristen samt surra fast den vid blocken om styrbord och babord, lika vid både för och akter.

Blocken som hängde för bommarna måste snurras runt tills all snodd eller som vi säger, törnar var borta så att taljan blev klar för hyvning. Det var nämligen så, att när blocken var sexskiviga blev det ju tolv parter wire i taljan och då var det självklart att en så lång talja med wire skulle sno sig. Under så besvärliga omständigheter hade vi göra en halv dag bara med kopplingen och utredning av taljesnodden. Vi dykare måste åka upp och ned på den långa taljan flerfaldiga gånger för att granska att den blev klar. Och som det var fyra stycken tog det lång tid. När vi så framåt eftermiddagen var klara för hyvning och kanske hunnit med att hyva något så började det vanligtvis blåsa. Och på en kort stund var det hög sjö, som slog över skutorna eller också var bommarna som taljorna hängde på för svaga, så att de måste förstärkas, varför vi måste lägga av igen och gå in i hamnen med den övre taljeblocken placerade på flottar. Vi kunde då få vänta två, tre dagar innan vi kunde gå ut igen sedan stormen lagt sig. Den sommaren var det särskilt dåligt väder med ofta återkommande regn och blåst. Bergmark och jag var alltid uppe vid tretiden på morgnarna för att se efter hurudant vädret var. Vi hade en poppel, som stod på en tomt nere vid stranden, till märke. Var poppeln böjd i båge, kunde vi gott gå och lägga oss igen. Men stod poppeln rak blev det genast fart och utpurning och så ut igen och börja på ny kula på samma sätt som förut med att ta ut snodden ur taljorna för hyvningen. På så sätt höll vi på upprepade gånger.

En dag blåste det upp mycket häftigt och i ett slag blev det hög sjö. Blocken kunde vi inte placera på flottarna, varför taljorna fick gå för runt ner på haveristen. Och så måste vi in i hamnen igen fortast möjligt.

Bergmark och jag hade flera gånger framhållit att vi borde rigga ut spelpråmar med erforderlig lyftkraft och ha taljorna liggande på däck. Hade vi från början haft så utriggat hade vi hyvat upp båten på ett par dagar efter det vi hade tagit under brokarna. I stället hade vi att göra två månader, och Bergmark och jag fick göra ett väldigt antal dykningar som kunde ha varit obehövlige. Att sådan utrustning inte gjordes berodde på att skutorna var förhyrda i förväg och därför naturligtvis skulle användas. Skulle vi ha använt spelpråmar måste det ha varit fyra stycken, och det skulle ha blivit dyrare, trodde man inom andelsföreningen. Men de två skutorna kostade trehundra kronor per dag och på två månader blev det ju en rätt stor utgift.

Efter senaste stormen, när taljorna lades av för runt blev andelsföreningen och även vi dykare sammankallade för att dryfta situationen. Då beslöts att vi skulle fara till Jönköping och försöka att få låna pråmar av Jönköpings tändsticksfabrik. Vi for dit fyra man högt, men det var omöjligt att få hyra några pråmar i Jönköping. Vi måste därför återvända med oförrättat ärende. För övrigt tycktes lämpliga pråmar inte finnas att få låna på annat håll heller, åtminstone inte på Vättern. Det var alltså ingen ting annat att göra än att fortsätta på samma sätt som vi börjat. Vi förstärkte bommarna för taljorna med ännu flera stockar, de grövsta som kunde anskaffas, samt med järnvägsräls, tills bomknippan blev ungefär en och en halvmeter i diameter. Dessutom satte vi s.k. spännbockar på varje bomknippa med tretums bultar för att motstå svikten i bomknipporna. Johansson från Gränna, han som förut misslyckats i sitt försök att bärga Per Brahe, kom en dag och

tittade på vår utrustning. Enligt hans mening skulle vi nog kunna lyfta hela jorden med de grejor vi använde. Jag svarade, att det skulle vi nog kunna, om vi i så fall bara hde något att stå på. Då skrattade han. Det verkade nog grovt och stabilt, det vi grejat i ordning, men det var i alla fall knappt att det stoppade med den tyngd det var fråga om.

Nästa lugna dag gick vi ut igen. Bergmark och jag fick då ta i håll med att reda ut och få upp våra tilltrasslade taljor, som låg nere dels på haveristen och dels på sjöbottenen. De var snärjda kring mast, vinsch, ankarspel, skorsten, dävertar och livbåtar. Vi hade göra en hel dag att klara upp taljorna. Men inget gnissel för den saken. Dagens lösen var över lag glatt humör och friska tag.

En lugn morgon något senare gick vi ut klockan tre och förtöjde i de utlagda bojarna och gjorde klart för hyvning. Men vi dykare måste först se efter att all snodd kom ur taljorna, varefter de övre blocken noggrant fästes vid bommarna med därför avsedda wirestroppar. När hyvningen så kom igång visade det siga att grejorna höll. Och frampå kvällen när det redan blivit mörkt var Per Brahe lättad ur leran. Bärningskutorna med haveristen hängande i taljorna började så sakta gå mot Hästholmen, där människorna på land, som troget väntat så länge, började hurra och hurra i oändlighet. Hyvningen måste pågå oavbrutetoch skutornas gång mot land likaså, allteftersom haveristen lättade och djupet blev grundare. Jag och Bergmark var på varsin skuta och såg till att hyvningen gick lika, så att inte den ena sidans taljor löpte fortare än den andra sidan. Detta för att alltjämt hålla haveristen på rätt köl, vilket den var när vi började hyva. För att vara på den säkra saken tills masttoppen blev synlig ovan vattnet, satte vi märke vid var femte meter på den inhyvade wiren. Kom någon före i sitt spel, blev det att vänta på den andra. Spelen manade olika. Hade vi hyvat så att haveristen kommit på sidan hade masten kommit under en av skutorna. Hela natten hade gått åt och på den andra dagens morgon lade vi ned båten på botten på tolv meters djup för att lossa lasten och taga upp de lik vi kunnat anträffa. Vi kunde emellertid inte hyva upp haveristen helt med hitillsvarande anordningar, emedan båtens tak kom under skutornas botten. För den sista och fullständiga upplyftningen måste andra fartyg anskaffas och riggas till så, som vi hela tiden hade velat, alltså som spelpråmar äro utriggade.

Nu började vi således att lossa lasten. Till att börja med togs symaskinerna upp som var placerade på aktertaket mellan livbåtarna, som hade sin plats där. Etthundrafemtio symaskiner hade tagits ombord i Huskvarna, och som ingen annan plats hade funnits ombord så stuvades maskinerna på aktertaket, varvid de givetvis blev till hinder om livbåtarna behövde användas.

Som det nu var grundare vatten att arbeta i, så dykte vi båda samtidigt hela dagarna. Vi lossade last från varsin sida av haveristen. Efter symaskinen lossade vi allt på brygg- och överdäcket, Bergmark på babordsidan och jag på styvbordsidan. Lasten bestod av lådor med maskindelar. Däcket var fullstuvat i sin helhet mellan däck och tak ända fram till kommandobryggan. När vi lossat så mycket att vi kunde se rökhyttens fönsterglas och genom den titta in i röksalongen, något som jag gjorde så fort det var möjligt, fick jag se två döda ligga uppe vid taklampan i salongen. Jag gick då över till Bergmark på hans sida och påpekade saken för honom. Han omtalade då att han sett flera stycken döda där. När man vill tala med varandra under vattnet lägger man hjälmarna intill varandra.

Genom att lasten, som legat framför dörren, hade lossnat var nu denna oåtkomlig. Vi försökte att hjälpas åt med att

rycka upp dörren men lyckades inte få upp den med händerna, då den hade svällt och satt hårt fast. Vi måste gå efter slägga, yxa och spett med vilka vi bröt upp dörren. Bergmark hade spettet och bände medoch jag drog i dörrhandtaget och rätt somdet var fick vi upp dörren. Det gick ganska hastigt så att sugning uppstod i vattnet. Detta hade till följd att en av de döda, fru Falk, kom utfarande genom dörröppningen med fart, så att jag fick hennes kjolar och kappa kring min hjälm. Jag gick då upp med den döda. Det var hennes kläder som höll samman hennes kroppsdelar så att de följde med upp. Herr Falk var också där i röksalongen på överdäck, och honom tog jag genast upp. Bådas klockor hade stannat på elva minuter över ett. Så fördes de iland och lades i zinkkistor och fru Falks syster tog hand om dem och förde dem till deras hemort. Det hade varit meningen att makarna Falk skulle stiga av vid Hästholmen olycksnatten. Därför var de fullt påklädda med tjocka och varma kläder som ej förmulnat under den under den tid på nära fyra år, som de legat i vattnet. Deras landstigning vid Hästholmen blev under helt andra förhållanden än de hade tänkt sig i november 1918, och detsamma var det för de övriga, som den olycksnatten fann sin död på Per Brahe och i Vätterns böljor. Man ser hur en människas liv blott är en lekboll för ödet.

Vi fortsatte med lossningen på överdäcket tills det blev rent på gods. Därefter lossade Bergmark akterdäck och jag mellandäck. Godset bestod av lådor med diverse saker i. För att jag skulle kunna komma ner på mellandäck och därifrån häva upp gods måste jag öppna lastluckan som fanns på överdäck och var belägen framom styrhytten. De var en plåtlucka, som måste hyvas upp med vinschen. När jag så genom luckhålet kom ner till mellandäck var det alldeles mörkt, ty sidoluckorna var naturligtvis stängda och det var last över ventilerna. Jag fick krypa eller åla mig fram över lasten för att leta reda på en sidlucka på styrbordsidan och jag lyckades få loss klammen som höll igen luckan. Det var en plåtlucka som på gångjärn skulle lyftas uppåt och utåt. Dess längd räckte över sidans dubbelpport och dess bredd var sextio centimeter. Jag måste gå upp och få en lina, som jag knopade i en av luckans ringar på utsidan. Så jag gav signal att uppfån dra upp luckan åt mig, varefter jag surrade fast den i räcket, så att den inte skulle slå igen. När jag sedan kom ner på mellandäck igen var det så pass ljusst att jag kunde se något. Jag fick så se en död kvinna, som låg ovanpå godset. Hon var fullständigt hel men hade endast litet trasor till kläder på sig. Jag tog henne om livet för att gå upp med henne, men då föll huvud, armar och ben ifrån kroppen och det jag höll i föll också isär. Hon hade ett stort, uppsatt hår, men det föll från huvudet så det blev kalt som en boll. Jag lade ned det jag höll i och gick upp efter ett skynke att plocka upp bitarna i så att jag kunde få alltsammans med upp. Jag bredde ut skynket som bestod av två uppsprättade och hopsyddade säckar. Jag plockade ihop bitarna, allt vad jag kunde få tag i. Fingrarna lossnade i lederna och köttet lossnade även. Men jag plockade ihop varenda bit. Även håret och hårnålar fick följa med. Så gjorde jag ett knyte av alltsammans och gick upp med det. Där uppe på flotten fanns zinkkistor, som den dödas kvarlevor tömdes i, varefter kistan zinkades igen och fördes iland. Den jag denna gång tagit upp var troligen restauratrisen. Hon låg endast ett par meter från försalongsdörren, som stod öppen.

Innan jag hann gå ned igen frågade någon av de många åskådarna, som dagligen stod på skutorna, om det fanns några ringar på den dödas fingrar. I så fall kunde man väl ta vara på dem. Jag sade att det nog var möjligt, om det bara fanns några fingrar kvar. Han som frågat tyckte att jag ialla fall kunde gå ner

och leta. Men då gav jag honom svaret att jag gärna överlät det jobbet åt honom själv, och att han när vi på kvällen slutat vårt arbete kunde få gå ned för att i mörker och bland gods och slam leta efter ringar. Allmänt tyckte man att han fått ett lämpligt svar.

Jag gick därefter ner för att ta ihåll med lossningen på mellandäcket. Sedan jag skickat upp några lådor som stod intill och nära båtens isskåp på styrbordssidan invid den öppnade sidluckan, fick jag se ännu en kvinna, som satt med ryggen mot isskåpet och med en stor låda över benen. På henne hade allt kött på ansiktet och näsan fallit bort. Näshålorna var öppna och de kvarsittande tänderna grinade emot mig. På benknotorna i ansiktet växte gröna alger. Det såg ut som ett grönt skägg.

Kring den stora lådan över den dödas ben slog jag en stropp. Lådan hyvades upp för att jag skulle kunna komma åt liket. Jag måste gå till väga på samma sätt som förut. Jag gick upp efter ett skynke att plocka kvinnans kvarlevor i. Och så blev det ett knyte igen, som tömdes i en kista som zinkades och fördes i land för att ställas in på magasinet i bredd med den föregående. På samma sätt måste vi plocka ihop de övriga. De döda som låg i aktersalongen och i hytterna samt i maskinrummet måste ligga kvar tills båten kom upp. Dörrar och nedgångar var nämligen så trånga att vi dykare med våra vidlyftiga dykardräkter inte kunde komma igenom.

Jag fortsatte med lossningen från mellandäcket tills all gods där var upptaget. På mellandäck hade rorgångaren sin hytt. När jag öppnade dörren till hytten och tittade in där, låg han i sin koj med kläderna på men utan kavaj. Jag tog då tag i hans svängrem och tänkte dra fram honom, men remmen gick rätt igenom honom. Han fick ligga kvar tills båten kom upp eftersom han inte låg i vägen för mitt arbete. När jag lossat så mycket av lasten att jag kommit till aktersalongsdörren, som var öppen, fann jag i trappan ner till salongen en man, som låg med fötterna uppåt och huvudet nedåt. Jag sträckte mig nedåt så långt jag kunde i den smala trappgången och lyckades få tag i den dödes ena ben. Jag tänkte dra upp honom till mellandäck för att ta upp honom. Men benet lossnade vid knät, så han fick också ligga kvar tills båten kom upp. Det visade sig senare att det var konstnären John Bauer, som låg i trappan. Han hade antagligen försökt komma ut den vägen men mötts av vattenmassorna som tryckt honom tillbaka. Benstumpen som hade lossnat lade jag ner igen i trappan. Den togs sedan upp samtidigt med de övriga delarna av kroppen.

I detta sammanhang bör det kanske nämnas, att det inte får vara något fel på ens nerver, när man skall utföra sådana saker som här skildrats. Det var sannerligen ingen angenäm syssla att i ett sjunket fartyg i halvmörkret plocka ihop likdelar i skynken och bära upp dem, när liken är så illa medfarna som fallet var på Per Brahe. Jag vågar påstå att inte vem som helst gör detsamma.

BOKEN KAN DU HITTA PÅ
ANTIKVARIAT, ELLER
EFTERLYSA PÅ
KÖP&SÄLJ
I SIGNALLINAN

NEDSLAGET

DEN 24 NOVEMBER 1948 KOLLIDERADE EN BUSS MED EN LASTBIL på Essingebron. Bussen störtade ner från bron med många omkomna som följd. Olyckan upprörde stadens styrande, framförallt att man inte kunde göra något för att hjälpa till på olycksplatsen, och man började titta på möjligheten att utvidga Brandkårens verksamhet till att omfatta även vattendykning. Under utredningstiden undersöktes hur man skulle gå till väga för att snabbt få igång en fungerande dykartjänst. Utredningar gjordes år 1949 av 1. Brandingenjör Ingvar Strömdahl och Brandmästare Birger Gustavsson på uppdrag av brandchefen. Resultatet blev en hemställan om "Upprättande av dykeritjänst vid Brandkåren" till Gatunämnden från Brandchef Erik Arvo och Brandingenjör Ingvar Strömdahl, underskriven den 8 februari 1950.

I juni 1949 gör Brandkåren en undersökning av dykutrustning som kan tänkas vara lämplig. Ur rapporten kan vi bland annat läsa:

Brandkåren har till låns från A.G.A. erhållit 2 st. andningsapparater med behållare av kompr. luft från Firma E. Karlsson & Son, Falugatan 7, 1 st. lättare dykardräkt. Materielen är överlämnad till brandkåren med begäran om prov och kritik. Den 10 dennes gjordes ett första prov i Solviksbadet. Närvarande voro:

Från A.G.A., ingenjörerna Johannesson och Svensson.. Från Firma Karlsson & Son, ingenjör Karlsson.. Från brandkåren, ingenjör Strömdahl, brandförmännen Karlsson och Svensson, brandmännen Poppendicker och Westberg, praktikanterna Göthberg och Sandberg och undertecknad.

Vattentemperatur c:a +15°C. Poppendicker och Strömdahl gingo i vattnet iförda dykar dräkt och andningsapparat och vistades under vattnet i cirka 10 minn. vardera på mellan 2-5 m djup. Båda använde ansiktsskydd av gummi, av samma typ som finns utlämnade till sjukvagnarna (Farhågor har framförts om att icke den vanliga masken av standardtyp skulle sluta tätt till dykardräkten).

Dykarskor måste användas och detta minskade avsevärt rärligheten. Poppendicker omtalade, att han hört ett obehagligt ljud under vattnet, troligen beroende på att luft passerat ut mellan masken och dräkten.

Westberg gick ned utan dykardräkt endast iförd overall, byxor och stövlar med andningsapparat och sin personliga standardmask. Han vistades under vattnet cirka 9 minuter på mellan 2- m djup. Westberg var mycket rörlig, simmade omkring, undersökte botten på en stor yta och hämtade upp olika föremål från 7 meters djup. Westberg förklarade efter provet att han icke haft några obehag, utan var fullt belåten med mask och andningsapparat.

Att här framlägga klara direktiv för framtida dykartjänst vid Stockholms brandkår är mig icke möjligt. Jag kan endast säga avi äro en bit på väg.

A.G.A.-apparaten med personlig mask torde vara tillräcklig för de djup brandmän kunna tänkas gå ned till. Med någon träning bör 10 meters djup icke vara omöjligt,

Under tiden juni - okt torde dykardräkt knappast vara erforderlig om tillgång till ombyte av kläder finnes i rökdykarbilen, varm dryck bör också kunna åstadkommas.

Under den kallare årstiden måste nog dykardräkt användas. Den dräkt som finnes här är besvärlig med påtagning, men detta torde så småningom kunna övervinnas om kontakt upprätthålles med tillverkaren.

Problemet med tätning mellan mask och dräkt torde också kunna övervinnas om tillräckligt intresse ägnas däråt.

Ifråga om personalen, så bör dessa till dykare uttagas frivilligt unga, kraftiga brandmän med god simkunnighet. Kanske också, för att stimulera träningsintresset, att det vore lämpligt, att av staden utverka en premie för särskilt gott arbete vid räddningstjänst.

K.S. brandst. den 11 juni 1949.

Nästa dokument vi fått i händerna är väldigt mycket längre och ställt till brandchefen. Rapporten är sammanställd och underskriven den 30 september av 1. Brandingenjören Ingvar Strömdahl. Av utrymmeskäl tar vi med delar av intresse:

ANG. DYKARTJÄNST

Närmast med anledning av den svåra olyckan på Essingebron den 24/11 1948, varvid en av Stockholms spårvägars bussar efter kollision med lastbil störtade ned i sundet mellan Essingeöarna och ett flertal människor omkommo, erhöll undertecknad brandchefens uppdrag att undersöka förutsättningarna för en dykartjänst vid Stockholms Brandkår.

UNGE HERR ARNE
"KLINGAN" KLINGEBRAND
I NAVALDRÄKT OCH
AGA'S DYKAGGREGAT,
ÄVEN KÄND SOM DEN
"GAMLA JÄRNPISEN".
ARNE BÖRJADE JOBBA
PÅ KUNGSHOLMENS
BRANDSTATION NÄR
HAN VAR 22 ÅR, DET
VAR 1953, ALLDELES I
BÖRJAN AV VATTEN-
DYKNINGSVERKSAM-
HETEN INOM
RÄDDNINGSTJÄNSTEN.

NEDAN:
STATIONSHALLEN 1942

Dykartjänst vid Stockholms Brandkår

Text Millis Keegan, fotografier Kungsholmens Brandkår

Signallinan besökte Kungsholmens brandstation i september 2002 för att gå till botten med hur det gick till när vattendykar-specialitén inom räddningstjänsten hamnade i Stockholm.

OVAN : VINTERN 1965. DEN GAMLA NAVALDRÄKTEN HÄNGER FORTFARANDE MED. DEN BESTOD AV TVÅ DELAR SOM RULLADES PÅ. SKARVEN "SÅKRADES" MED HJÄLP AV EN MAGGÖRDEL. DET FANNNS INGEN INLOPPSVENTIL, SÅ DÅTIDENS VATTENDYKARE VISSTE ALLT MAN INTE BEHÖVER VETA OM SQUEEZE. NOTERA ÖRONVENTILERNA I HUVAN. EN SKUMGUMMIPLATTA OCH TVÅ UTSTICKANDE ÖRONVENTILER. SLANGAR KOPPLADES FRÅN HELMÅSKEN OCH MED HJÄLP AV EN KNAPP OVAN GLÅSET KUNDE MAN REGLERA TRYCKET I ÖRONEN. TILL HÖGER: BILD TAGEN UNDER EN ÖVNING.

Rörande de med anledning av uppdraget hittills utförda undersökningarna och frågans läge för dagen ber jag att få framlägga följande rapport.

Vid sammanträde på Stockholms hamnstyrelse den 14/1 1949, vid vilket sammanträde hamndirektören och brandchefen voro närvarande, dryftades den lämpligaste arbetsfördelningen mellan hamnstyrelsen och brandkåren i händelse av att en dykartjänst skulle komma att organiseras vid den senare. Man enades om att hamnstyrelsen skulle svara för den tunga dykarutrustningen, vilket fordrade lång tid - i regel minst en timma - för att träda i funktion, medan brandkåren skulle inrikta sig på lätt dykarutrustning som vid behov kunde insättas efter mycket kort varsel. Med hänsyn till hamnstyrelsens normala arbetsuppgifter vore det icke möjligt att förkorta den tid, efter vilken hamnstyrelsen vore beredd att ingripa. Slutligen konstaterade man att med hänsyn till de rådande vattendjupen utmed staden kajer brandkårens dykare icke skulle behöva räkna med nedstigningar till större djup än 10 å 15 meter. Kontakt i frågan skulle i fortsättningen hållas mellan ingenjörerna Hult och Strömdahl.

Den 26/1 1949 höll Svensk Teknologföreningens avdelning för skeppsbyggnadskonst och flygteknik ett sammanträde vid vilken dykerifrågan ventilerades och vid vilket jag hade tillfälle att närvara. Följande föredrag hölls: 1. marinläkare G Severin om "Dykerifysiologins utveckling" samt mariningenjör S.Ewenborg om "Modern dykerimateriel. Av doktor Severins föredrag framgick bl.a. att några risker för s.k. dykarsjuka icke förelågo vid djup mindre än 20 meter samt att nedstigning kan ske hur snabbt som helst. Av ingenjör Swedenborgs föredrag framgick, att under senare år framkommit nya typer av dykeriutrustning, vilket medgåvo stor rörlighet hos dykaren.

Under 1948 anskaffades några rökskyddsapparater av tryckluftstyp. Dessa apparater, som voro av amerikansk tillverkning, /Scott Air Pack/ provades vid brandkårens rökskyddsdepå. De visade sig emellertid ur olika synpunkter mindre klämpliga och återlämnades till försäljaren. I samband med proven med de amerikanska apparaterna togs fråån rökskyddsdepåns sida kontakt med AGA. Därvid visade det sig att inom AGA pågick konstruktionsarbete för en andningsapparat av motsvarande typ, vilken apparat genom sin enkla och robusta konstruktion föreföll att vara synnerligen ändamålsenlig. Kontakt knöts med konstruktören ingenjör Johannesson hos AGA, varvid framgick att apparaten avsågs bli användbar såväl för rökdykning osom vattendykning. Enligt uppgift hade ingenjör Johannesson vid flera tillfällen använt den nya apparaten på vattendup större än 20 meter. Vid prov på Forsgrenska badet, vid vilken ingenjörerna Johannesson och Svensson från AGA samt KG, GB och TN voro närvarande, hade jag tillfälle att själv göra en första dykning med AGA:s apparat.

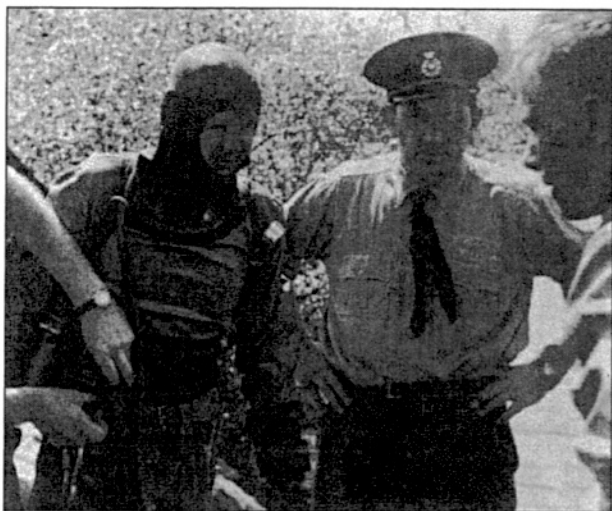
Den 10/6 1949 gjordes nya dykarprov med AGA:s apparat - 2 st provexemplar hade ställts till brandkårens förfogande - i Solviksbadet.

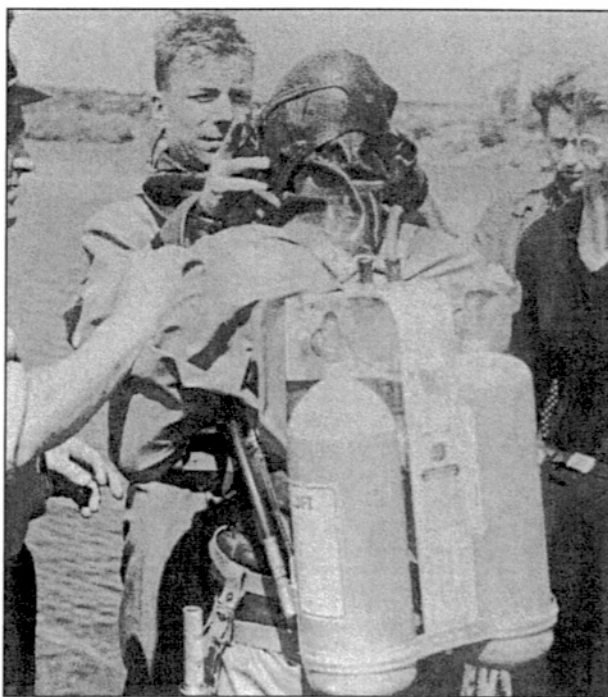
Sammanlagt ett 15-tal man borde därvid få pröva på apparaterna under relativt enkla förhållanden.

Efter återkomst från semester den 25/7 meddelade mig brandchefen att några av de i dykningsövningarna deltagande brandmännen blivit sjukskrivna på grund av skador, som de erhållit under nämnda övningar. Med anledning härav höll

OVAN: VATTENDYKARE GUNNAR MATTSON FÅR HJÄLP MED MAGGÖRDELN, EN NÖDVÄNDIG DETALJ FÖR ATT HÅLL NAVALDRÄKTEN TÄT. TILL HÖGER OM HONOM BRANDFÖRMAN NILS ÅKERLIND.

TILL VÄNSTER: VATTENDYKARE KALLE KLÄPP HJÄLPER TILL MED PÅKLÄDNING INFÖR EN ÖVNING. HÄR SYNS DEN GAMLA JÄRNPISEN TYDLIGT. BILD TAGEN UNDER 50-TALET.

jag förhör på KS den 26,27 o. 28/7 och kom därvid till tals med samtliga brandmän, som deltagit i dykningsproven med undantag av en vilken för tillfället hade semester och som för övrigt enligt vad hans kamrater uppgav icke erhållit några skador. Av förhören framgick att sammanlagt 17 man från KS deltagit i proven. Dessa hade ägt rum den 4,5,6,7,11,12,13,14,18,19 och 20 juli. Ledare hade varit antingen förman Karlsson eller förman Svensson. Samtliga övningar hade utförts vid Essingebadet. Jag har icke själv haft tillfälle att titta på övningsplatsen men av förhören framgick, att denna med hänsyn till nedstigningsmöjligheterna och sjöbottens topografi och beskaffenhet var mindre lämplig. Av de 17 deltagarna hade 4 st erhållit skador i öronen. De hade saamtliga sökt läkarvård och voro på bättringsväg. Nedstigningen hade under övningarna skett till vattendjup, som för olika deltagare varit mellan 7-12 meter. Tiden under vattnet varierade mellan 10-15 minuter. Deltagarna voro under dykningen iförda skjorta, byxor, vanliga skor samt använde sina egna ansiktsmasker.

För att utröna i vad mån dykarutrustning vore underställd viss myndighets kontroll vände jag mig den 1/8 1949 till yrkesinspektören ingenjör Sylwan. Denne meddelade mig, att yrkesinspektionen icke har att utöva kontroll över brandkårens verksamhet annat än med avseende på verkstäderna. Yrkesinspektionen har sålunda ingenting att skaffa med en ev. dykartjänst inom kåren. Ingenjör Sylwan hänvisade till kommerskollegium för vidare upplysningar.

Vid telefonsamtal samma dag med byråinspektör Edenmark, fartygsinspektionen, meddelade mig denne, att kommerskollegium icke har någonting med dykeriutrustning att göra. Edenmark föreslog att brandkåren skulle taga reda på hur exempelvis Neptunbolaget hade det ordnat med motsvarande detalj.

Kapten Hedberg, Neptunbolaget, meddelade vid förfrågan att det f.n. icke finnes några bestämmelser rörande dykerimateriel. Arbetarskyddsstyrelsen hade emellertid tillsatt en kommitté för utarbetande av dylika bestämmelser. I denna kommitté voro Hedberg ledamot och marainingenjör Ewerborg sekreterare. Vid samtalet med Hedberg passade jag på att redogöra för brandkårens dykeriplaner. Hedberg ifrågasatte därvid, om icke brandkåren istället för tryckluftapparater borde använda tung dykarutrustning.

Till slut efter ett års utredning gick en skrivelse iväg till Gatunämnden i ärendet att upprätta en dykartjänst vid brandkåren. Där refererar brandchefen till bussolyckan som försvann med folk och allt ner under vattnet och konstaterar att "avsaknaden av dykare omöjliggör för omedelbar undersökning under vattenytan försvunna fordonet och i fordonet instängda människor äro därmed räddningslöst förlorade." Ekonomiskt sett har man inte råd inom förvaltningen att upprätta en snabbt fungerande dykartjänst och man önskar utvidga brandkårens uppgifter till att omfatta en sådan. Dykarnas utrustning ska bestå av rökdykningsutrustning, "kompletterad med lätta gummidräkter av sådan konstruktion att de kan påtagas under utryckningen till olycksplatsen." För att ytterligare spä på argumenten berättar han att både Oslo och Köpenhamns brandkårer redan har organiserad dykartjänst. Han slutar sin ansökan med att det "i varje fall under gynsamma omständigheter, vara möjligt att rädda människoliv." och beräknar anskaffningskostnad för övrig utrustning, möjligen inklusive en vanlig dykarutrustning till cirka 5000 kronor. Den 8 februari undertecknade Brandchefen Erik Arve denna begäran. Jag har inga uppgifter på när beslutet togs, men att det togs - det vet vi. Vet någon av er läsare mer, hör gärna av er till redaktionen.

ORDFÖRANDE HANS ÖRNHAGEN
OCH LENNART KATTEL HÅLLER
I MÖTET MED FAST HAND.

ÅRSMÖTE 16 mars 2002

Protokoll fört i Dyktankhuset för Svensk Dykerihistorisk Förening

1. Föreningens ordförande Hans Örnhagen öppnade mötet och hälsade samtliga välkomna. Till mötesordförande valdes Hans Örnhagen. Till mötessekreterare valdes Lennart Kattel.
2. På frågan om årsmötet ansåg att det var behörigt utlyst befanns så vara fallet.
3. Till justerare valdes Peter Lögdberg och Hans Bohlin.
4. Ordföranden läste styrelseberättelsen.
5. Kassareporterna lästes av kassör/klubbmästare Lars Gustafsson. Revisorernas kontroll och godkännande av kassareporterna för år 2000 som restades vid årsmötet 2001 har blivit genomförd. Revisorerna har kontrollerat och godkänt kassareporterna för år 2001.
6. Styrelsen gavs ansvarsfrihet för 2001.
7. Lars Gustafsson gick igenom budgeten för 2002.
8. Budgeten godkändes av årsmötet.
9. Genomgång av motioner om medlemsavgift.
Höjning till 200:-/år med månadsansvariga som ordnar museievakter för öppethållande.
Eller höjning till 500:-/år med återbetalning om man håller öppet eller bidrar till artikel för införande i Signallinan.
Genomgång av Bert Westenberg. Barbro Eriksson, ansvarig för båthallen, skall eventuellt ordna med personal som håller öppet i veckorna. SM står för fasta kostnader om medlemmarna håller öppet. En del av inträdesavgiften går till SM. Bert berättade även en del om SM's nya organisation.
Omröstningar: Höjning av årsavgiften till 500:-/år? Nej. Nedröstat med full majoritet. Månadsansvariga för öppethållande? Ja. Med siffrorna 11-0. Höjd årsavgift till 200:-/år för 2003? Ja. Med siffrorna 8-2.

10. Till klubbmästare på två år omvaldes Lars Gustafsson.

11. Till ledamot på två år omvaldes Steven Eriksson.

12. Till suppleanter på ett år omvaldes Robert Hjalte. Till suppleanter omvaldes även Jaan Joandi samt Erick Hakulinen. Dessa två var inte närvarande och hade inte blivit tillfrågade om fortsatt uppdrag i styrelsen. Årsmötet accepterade att dessa två blev omvalda till suppleanter på ett år om de ville fortsätta uppdraget. (I efterhand har Jaan Joandi accepterat men Erick Hakulinen avböjt uppdraget.)

13. Till revisorer på ett år omvaldes Hans Kalla och Åke Johansson.

14. Till revisorssuppleant på ett år omvaldes Claes Lindemark. Han var inte närvarande och hade inte blivit tillfrågad om fortsatt uppdrag. Årsmötet accepterade att han blev omvald om han ville fortsätta uppdraget.

15. Till valberedning på ett år valdes som ordförande Peter Lögdberg. Han accepterade under förutsättning att han får indikation av styrelsen när det är dags att sätta igång med arbetet.

16. Inga övriga val.

17. Övriga frågor.

Bert W berättade mer om SM's nya organisation. Eventuellt tar SM över mer av kostnaderna. Återbetalning till SM av entréavgift kanske slopas. Förhoppningsvis kommer det en mer exakt beskrivning av organisationen i ett nummer av Signallinan.

Millis Keegan ny redaktör till Signallinan.

Affiliering till Historical Diving Society diskuterades. Fördelen är att vi får en bättre exponering internationellt. Det skulle inte innebära någon kostnad för SDHF.

En omröstning gjorde klart att vi skall affilieras.

Vasa museets personal var idag inbjudna till visning av Dyktankhuset men ingen dök upp. De är även inbjudna till tisdagsmötet 19 mars.

Kontakt har tagits med gravör Lars Sjööblom om möjligheterna att ge ut frimärken med dykmotiv.

Hans Örnhagen har efter kontakt med Eniro (som bland annat ger ut telefonkatalogerna) ordnat att Dyktankhuset är med på Gula sidornas karta samt även på andra Stockholmskartor de ger ut.

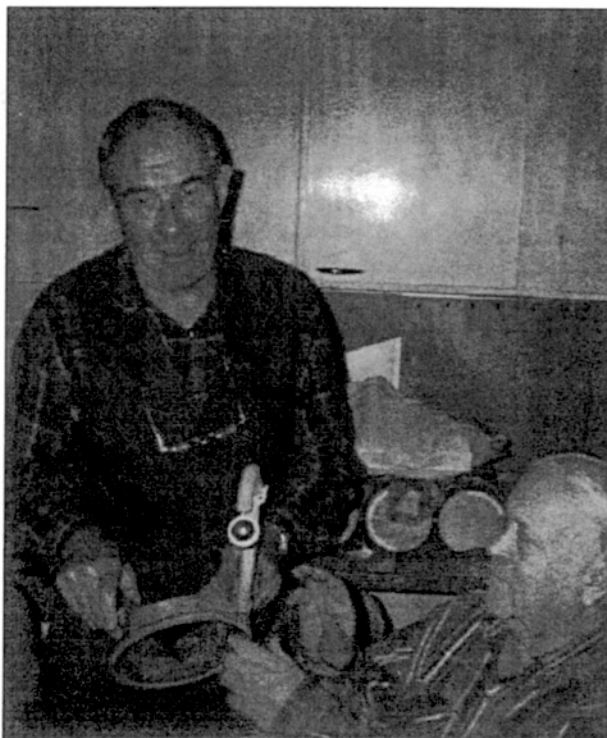
Robert Hjalte har börjat med en hemsida. Finns att se på www.d3k.se/sdhf. Flyttning av material dit pågår. Skall registreras hos www.diveindex.com. Där finns en hel del intressanta länkar.

Från Stig Lundin har vi fått ett foto på Dyktankhuset som Olof Thiel har tagit till en utställning.

Skänkt från Dieter Hoffsummer kombinerade cyklop/snor-klar. Två stycken från Jugoslavien och en från Västindien.

Erbjudande från Italien om köp av en nyrenoverad enatmo-sfärsdräkt. Sponsorer kan höra av sig till styrelsen.

Bok från Italien med serietidningsurklipp där dykning förekommer. Presentation i Signallinan.

DIETER HOFFSUMMER VISAR UPP
SINA FYND - DE KOMBINERADE
CYKLOP/SNORKEL UNDRET. OVE
DAHLSTEDT TILL HÖGER I BILD.

Öppethållande i samband med firandet av Stockholm 750 år. Claes Lindemark håller öppet helgerna i samband med fest veckan 1-8 juni. Hans Kalla kan ha öppet 1-2 vardagar. Öppethållande för övriga dagar efterlyses.

Ove Dahlstedt visade skänkt modell av mammutpump samt deponerad oxygendykapparat.

Dykerihistorisk dag i samband med Skeppsholmsdagen 14 september. Frivilliga till det efterlystes.

Bert W föreslog visning av dykutrustning, film mm. en helg i höst på Sjöhistoriska museet.

18. Ordförande tackade de församlade och avslutade mötet 20.30. Lotteri samt video om miniubåtar under andra världskriget avslutade kvällen.

Ordförande
Hans Örnhagen

Sekreterare
Lennart Kattel

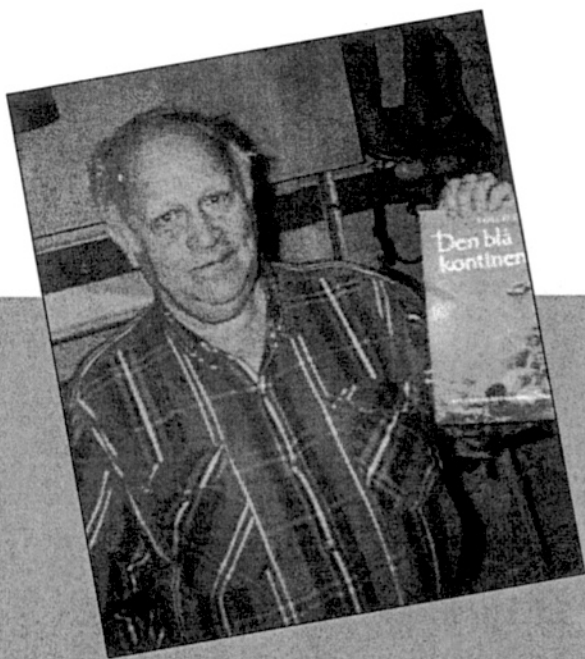
Justerare
Peter Lögdberg

Justerare
Hans Bohlin

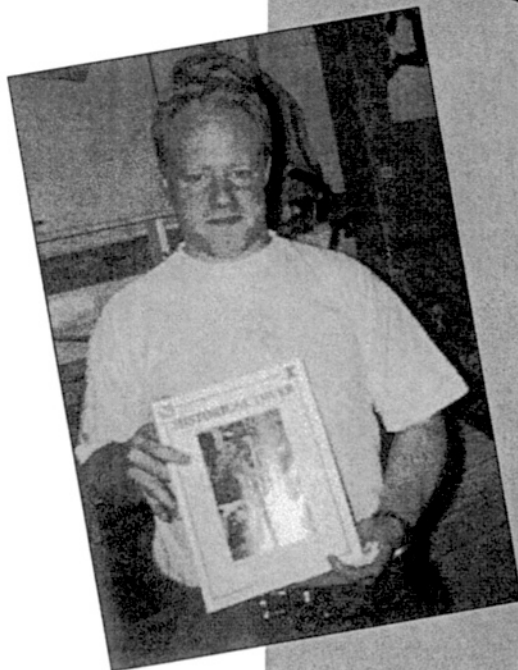
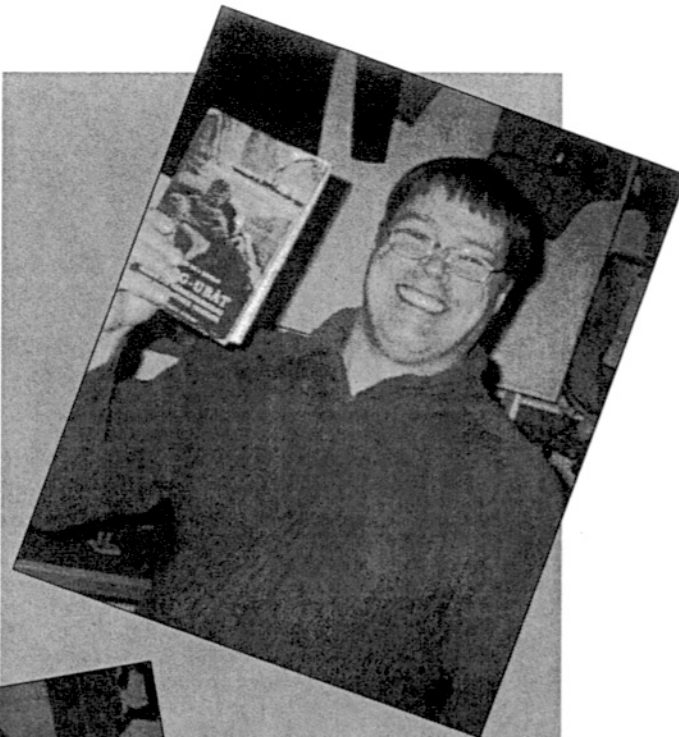

Lotteriet

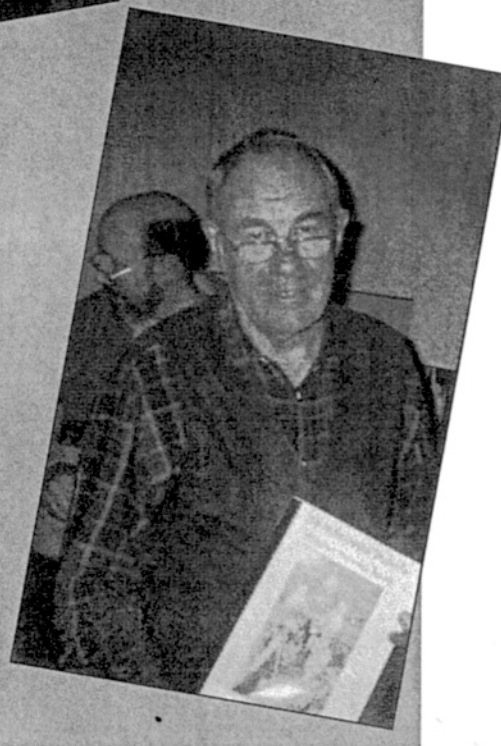
Det lönar sig att stödja föreningen med lotteriköp. I alla fall för somliga. Några av årsmötets pristagare visar upp sina fynd.

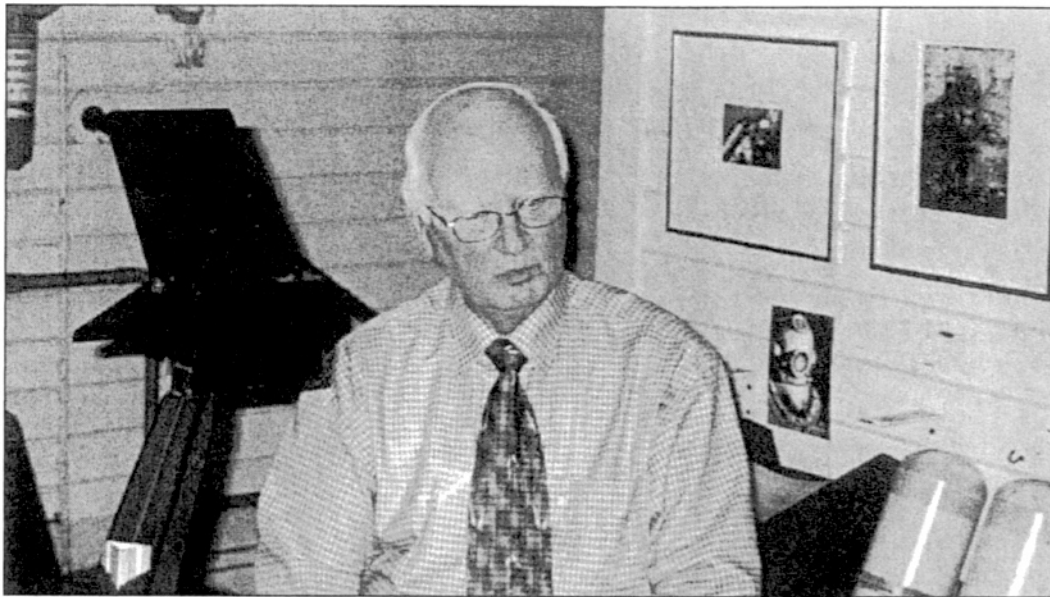
Hans Bohlin vann två gånger denna kväll - rätt passande med tanke på att Hans tillbringar mycket tid med näsan i boklådor på jakt efter fynd som han sedan donerar till lotteriet!

Till höger:
Stiven Eriksson och
Dieter Hoffsummer
hade också tur om
än inte dubbel tur.

Till vänster:
Ove Dahlstedt och
Lennart Kattel visar
upp sina fynd

LENNART LINDBERG
SYNS HÄR HÅLLA
FÖREDRAG OM DEN
TYSKA UBÅTEN 3503
SOM SÄNKTES
UTANFÖR GÖTEBORG.
SENARE BÄRGADES
HON AV FLOTTANS
DYKARE.

FÖRELÄSNING OM UBÅTEN 3503

TEXT OCH BILD: LARS GUSTAVSSON

HÄR SER VI NÅGRA AV FÖR-
ENINGENS MEDLEMMAR
LYSSAN PÅ LENNART
LINDBERGS FÖREDRAG.

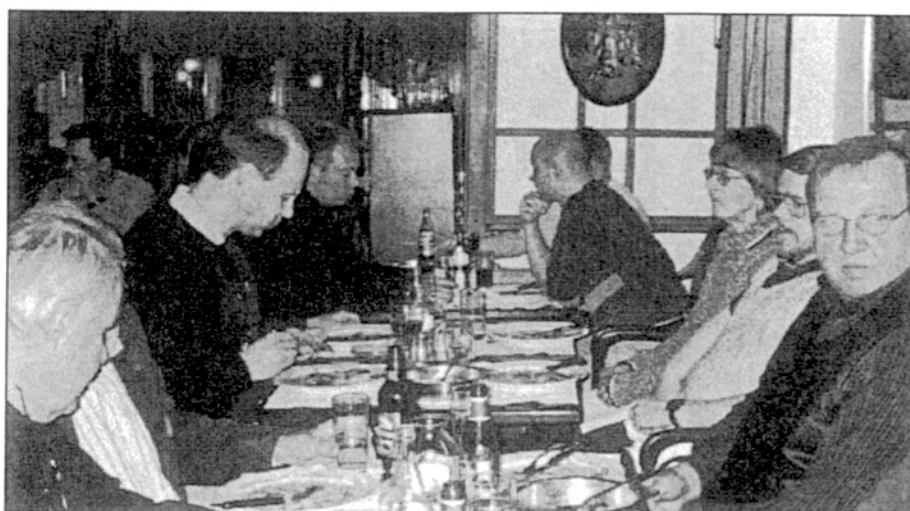
KENT OCH MONICA
LYSSNAR SPÄNT PÅ
UBÅTSFÖREDRAGET

EFTERFÖLJANDE FÖRENINGSMIDDAG

HÄR ÄR NÅGRA BILDER FRÅN DEN VANLIGA EFTERFÖLJANDE FÖRENINGSMIDDAGEN SOM DENNA GÅNG AVNJÖTS PÅ RESTAURANG GODTHEM MED EN TRERÄTTERS MIDDAG.

MER INFORMATION OM FÖRELÄSNINGEN I SIGNALLINAN NR 9.

|| Börje
Strömberg
var en
passionerad
seglare med
känsla för fri
horisont.

||

Mönstrade som 16-åring

Börje föddes i Hallstavik som enda barnet till Elma och Viktor Strömberg, sköterska respektive elektriker vid pappersbruket. Efter grundskola hamnade han som 16-åring på en Jonssonbåt till Sydamerika. Han blev "stuartbiträde" och den fina titeln innebar att diska i manskapsmässen och städa kylrum. Det blev tre resor och under den sista resan bröt kriget ut så det blev långa omvägar hem till Sverige. De anlände i november 39. Arbetslösheten var fortfarande stor och Börje beslöt till slut att ta värvning i flottan. I juni 41 blev han "kanondräng" (artillerist) och mönstrade på bl.a. Romulus och Remus. Småningom underbefälsskola samt på fritiden NKI-kurser. (Han kallades professorn.) Nov -45 blev det MUCK.

Kursetta och giftermål

Civila livet startade nu med arbete på Siewerts kabelverk samtidigt med kvällsskola på STI. Där gick han ut som "etta" 1948 och blev tjänsteman. Så träffade han Monica 1952 och efter ett halvt år var de gifta. Tre flickor blev det småningom som alla växte upp med segelsomrar.

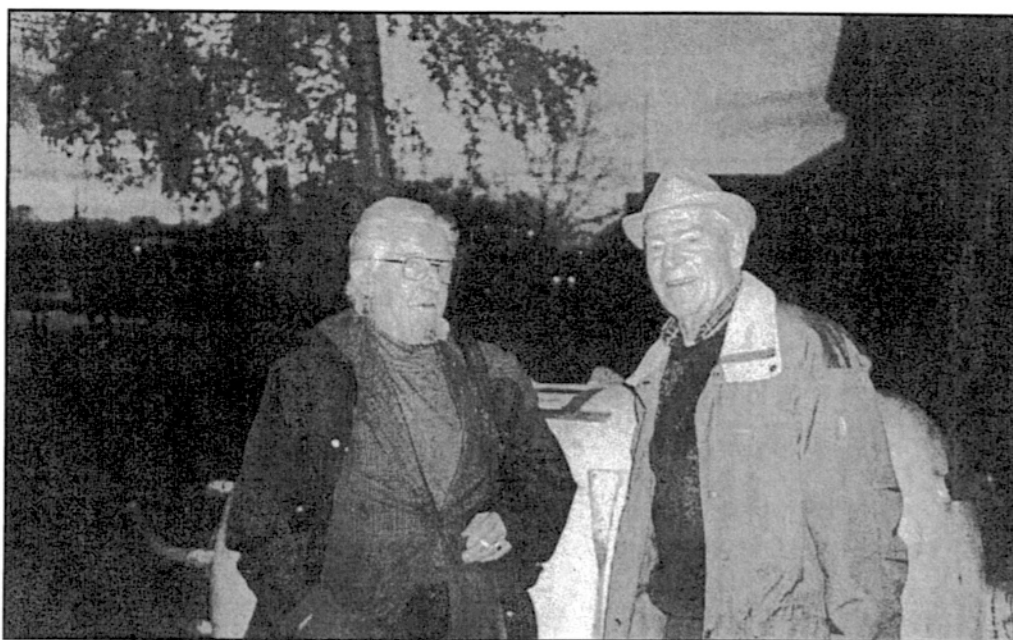
Engagemang i dykeriteknik

Börjes dröm var vidare studier och 60 t.o.m. 66 gick han igenom starkströmslinjen på KTH. Börje arbetade som egen företagare och engagerade sig på ett tidigt stadium i den nya dykeriteknik som snabbt växte fram i Sverige. Den traditionelle hjälmdykaren ersattes alltmer av lätta dykare och detta krävde en ny teknik med nya redskap och hjälpmedel. Börje Strömberg hade inte bara förmåga att bedöma vad som behövdes, han hade också det praktiska handlag som krävdes för att bygga instrumenten.

Konstruktioner för dykerimedicensk forskning

När svenska flottan i början av 1960-talet började utveckla en metod för djupdykning som ett led i ubåtsräddningsverksamheten skedde de medicinska studierna i tryckkammaranläggningen i Dyktankhuset på Djurgården. Dykarna arbetade i den vattenfyllda kammaren under höga tryck samtidigt som deras kroppsfunktioner noga övervakades. Börje Strömbergs insatser i konstruktionen av de nödvändiga instrumenten blev av avgörande betydelse och tack vare hans insatser kunde vi i Sverige genomföra mätningar som normalt inte gjordes utomlands. Vi deltog även med Börjes hjälp och utrustning i dykeriexperiment i utlandet. Som exempel på Börjes konstruktioner kan nämnas den undervattensergometer med vilken man kunde utsätta dykare i vatten för ett väl definierat arbete för att testa arbetsförmågan. Några av Börje Strömbergs äldre konstruktioner för dykerimedicensk forskning finns kvar och kan beskådas i det gamla Dyktankhuset på Djurgården där idag Svensk

Civilingenjör Börje Strömberg avled den 20 april vid 79 års ålder.
En äkta skärgårdsbo har seglat ut på sin sista seglats.
Börje till vänster i bild med Gunnar von Feilitzen

FARVÄL Börje Strömberg

Dykerihistorisk Förening bedriver sin verksamhet. Som medlem i SDHF var Börje en uppskattad och aldrig sinande källa rörande äldre och modernt dykeri.

Internationell känd dykartelefon

Börje Strömberg konstruerade inte bara instrument för dykerimedicinsk forskning. Bland dykarna är han nog mest känd som konstruktören till Ibsofonen, en dykartelefon som är internationellt känd för kvalitet och funktionsduglighet, och han var ända till sista tiden verksam inom sitt företag IBS.

Börje Strömberg var en passionerad seglare med känsla för fri horisont. Hans längtan efter större hav förde honom till Medelhavet i en mycket omtalad kanalfärd genom det franska kanalsystemet. Med Mallorca som bas seglade han sedan varje sommar med sin familj i Odysseus farvatten.

Börje var blygsam och framhävde aldrig sina egna insatser. Han var vänfast, behöll alltid lugnet och hade förmågan att i kritiska situationer alltid finna den rätta aforismen. Vi saknar honom.

Bo Cassel, Stig Lundin, Hans Örnhagen

BOKRECESSION

LA SUBAQUEA DI CARTA

THE HISTORICAL DIVING SOCIETY ITALIA HAR PUBLICERAT EN UTSTÄLLNINGSKATALOG TILL EN UTSTÄLLNING SOM ÖPPNADES I JUNI 2001 OCH SOM PÅGICK TILL MAJ 2002. KATALOGEN ÄR I SJÄLVA VERKET EN 112 SIDIG BOK SOM ILLUSTRERAR DYKERI I OLIKA FORMER SOM FÖREKOMMIT I SERIETIDNINGSFÖRM I ITALIEN.. BOKEN ÄR TVÅSPRÄKIG OCH TEXTEN ÄR SKRIVEN PÅ ITALIENSKA OCH ENGELSKA MEN DE ILLUSTRERADE SERIERNA ÄR ALLA MED ITALIENSK TEXT. VID PRODUKTIONEN HAR HDS ITALIA HAFT STÖD FRÅN STADEN OCH PROVINSEN RAVENNA DÄR HDS ITALIA HAR SITT MUSEUM. RAVENNA ÄR OCKSÅ FÖDELSESTADEN FÖR FÖRFATTAREN NEVIO GALEATI SOM I SIN TIDIGARE PRODUKTION SKRIVIT EN AVHANDLING OM POLITISK SATIR FRÅN SCALARTINI TILL 1970-TALET. IDAG ÄR DEN 50-ÅRIGE GALEATI HELTIDSJOURNALIST OCH DESSUTOM ORDFÖRANDE I CIRCOLO SUBAQUEO RAVENNATE SEDAN 1997.

INNEHÄLLET STRÄCKER SIG FRÅN DEN FÖRSTA SERIEN 1916 DÅ CORRIERE DEI PICCOLI ILLUSTRERADE HUR EN UNG MAN SCHIZZO UPPTÄCKER UNDERVATTENSVÄRLDEN TILL KVINNOR SOM TUNGDYKARE I FORM AV KITTY. HÄR FÖREKOMMER OCKSÅ ALLT FRÅN DEN KLASSISKA MUSSE PIGG TILL MANDRAKE OCH SPECIALSERIER. DYKANDE SMURFAR I OREALISTISKA UTRUSTNINGAR OCH BESKRIVNINGAR AV BÄRNINGSDYKARE I UTRUSTNINGAR SOM ÄR SÅ DETALJRIKA OCH RIKTIGA SOM OM DE KOM FRÅN EN LÄROBOK VISAR ATT BOKEN SPÄNNER ÖVER ETT BRETT REGISTER.

STÖRST BEHÅLLNING AV BOKEN HAR MAN NATURLIGTVIS OM MAN KAN LÄSA ITALIENSKA, MEN ÄVEN FÖR SERIESAMLAREN OCH FÖR DEN SOM VILL BYGGA UPP ETT KOMPLETT DYKERIBIBLIOTEK ÄR BOKEN ETT "MÅSTE".

ho iniziato a sognare viaggi fra pesci e coralli molti anni prima, anche grazie ai fumetti.

Seguendo un ordine cronologico, si scopre come almeno dal 1916 uno fra i settimanali più importanti per ragazzi, il Corriere dei Piccoli fosse in grado di stimolare nei lettori la curiosità per gli abissi. Schizzo, personaggio di Attilio Mascioni, è illuminante: in un'avventura il ragazzo scopre come gli inglesi riuscirono ad ottenere successi in guerra con i sommergibili. Come Little Nemo "sogna" la

manage to succeed in war with submarines. How little "Nemo" dreams of the solution and "immense" divers dresses like a perfect hat diver". Helped by whales and other giants of the sea, he catches the entire underwater fleet with a net tracing it into the harbor. The result? "A triumph was announced": I a courageous swimmer / Schizzo is proclaimed / Admiral of the Sea" (12). The drawings, like most drawings by Mascioni, are extraordinary and the diver's outfit impeccable.

Schizzo di Attilio Mascioni (1916)

27

S. Palombaro

ALAN E KITTY
"Negli abissi di Saimon". Albi dell'Intrepido, 239, 15 agosto 1950
Storia complessa con una donna palombaro (Kitty appunto)

S. Hard hat divers
ALAN E KITTY
"Negli abissi di Saimon". Albi dell'Intrepido, 239, 15 agosto 1950
A complete story with a woman diver (Kitty herself)

E' QUELLO CHE STO FACENDO... MA I PESCI CENTOMILA PULMINI? QUESTA E' KITTY!

DIO MIO! COME E' POSSIBILE?

"Il feticcio tragico", appendice a Tex ("Faccia nera", aprile 1966)

"Il feticcio tragico", appendice a Tex ("Faccia nera", April 1966)

52

BOKEN KAN BESTÄLLAS DIREKT FRÅN HDS ITALY, MEN VI VILL NI SE BOKEN INNAN NI BESTÄLLER SÅ FINNS DEN PÅ FUNDERAR OCKSÅ PÅ ATT TA HEM NÅGRA STYCKEN SÅ ATT NI DYKTANKHUSET FÖR PÅSEENDE. KAN KÖPA FRÅN FÖRENINGEN.

HANS ÖRNHAGEN

INTERSPIRO

Box 10060 S-181 10 LIDINGÖ, SWEDEN
Tel: (+46) 8 636 51 00
Fax: (+46) 8 765 48 53

Sponsormedlem i SDHF

DYFO SUB 35 Kamerafodral
För alla 35 mm systemkameror.
Även många med motor, winder och sportsökare.
Alla objektiv passar. — Ett riktigt proffshus till bra pris!

DYFO SYSTEMS

UNDERVATTENS-
FOTOUTRUSTNING

DYFO COM SUPER och **DYFO MINI COM**
Två förstklassiga dyk-
telefonsystem av ab-
solut driftsäkraste typ
för en eller flera dyka-
re. Passar AGA.
Technisub m.fl.
— Manga special-
egenskaper och ser-
vicefri funktion ger
bästa totalekonomi.
säger nöjda användare!

Du tänker väl inte köpa blixter per kilo?
— Nej! Välj **DYFO SL 32**.
Den kompakta blixtern med
de smatt fantastiska egen-
skaperna som med kraft ly-
ser ut konkurrenterna. Blix-
t huvudet väger endast 34(!) g!
DYFO SL 32 passar alla ka-
merafodral och Nikonos. Tal
att jämföras med vad som
helst, t.o.m. priset!

Vi har även armar och tillbehör. Hör med Din dykbutik,
eller direkt med oss för broschyrer, priser m.m!

DYFO SYSTEMS AB Övre Äsvägen 3, 439 37 Onsala, Sverige. ■ +46 (0)300 26357

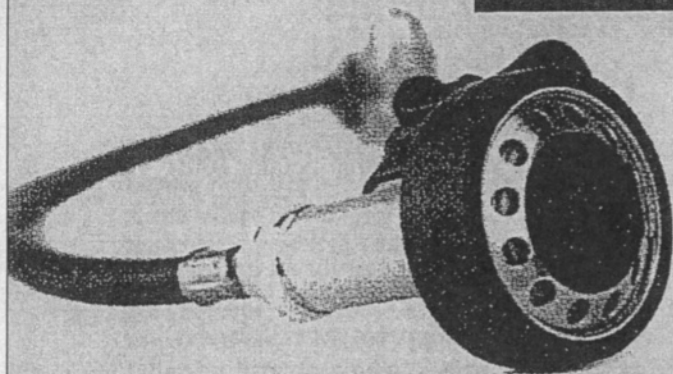
B - Föreningsbrev

Svensk Dykerihistorisk Förening
c/o Lars Gustafsson, Ejdervägen 31
141 72 Huddinge

PORTO
BETALT

Sponsormedlem i SDHF

BUY IT!

working
in
silence

www.poseidon.se 012345678

Ett stort tack till våra sponsormedlemmar

Sponsormedlem i SDHF

There is a Viking suit for every need

Our suits have a history going back five decades. Skillful chemists and product experts have continuously worked to improve our suit in all ways. The basic concept is the same. Why? Because it works. We have always focused on quality. Our customers appreciate that and come back. We have seen many changes during the years, new applications and new materials coming and going. Serious divers return to Viking rubber suits year after year. For them Viking is a good investment and makes diving-life simple.

Trelleborg Viking 0411-679 40

www.trelleborg.com/protective

Products range

User stories

Diving in contaminated water

SVENSKA SPORTDYKARFÖRBUNDET

Idrottens Hus, 123 87 Farsta, tel 08-605 63 75, fax 08-605 63 72